

Dušan Nečak

FAŠIZEM IN NEOFAŠIZEM

Mednarodni znanstveni simpozij
Zagreb 12.—15. novembra 1975

Medtem, ko so druge znanstvene vede že dolgo tega vpeljale v svoje redno delovanje tematske sestanke, simpozije, zborovanja in posvetovanja, smo se družboslovci za tak način dela bolj navdušili šele v zadnjih nekaj letih. Tridesetletnica osvoboditve izpod nacistično-fašističnega okupatorskega škornja je bila zagrebški fakulteti za politične vede primeren povod, da se je, pod pokroviteljstvom tovarne »Rade Končar«, odločila organizirati tematski, mednarodni in interdisciplinarni simpozij »Fašizem in neofašizem«. Tisk je ob otvoritvi simpozija med drugim zapisal: »Naša država in njena znanost imata (najmanj) dva prepričljiva razloga za organizacijo takega simpozija: prvič zaradi svojega antifašističnega boja, v katerem je padel skoraj vsak deseti prebivalec in drugič zaradi tega, ker je znanstvena misel pri nas popolnoma zapostavila teoretično elaboriranje tega fenomena, ki je prisoten ne samo kot zgodovinska izkušnja, temveč — v tej ali oni obliki — tudi kot stvarnost sodobnega sveta. Prva trditev je brez dvoma točna, druga pa najbrže nekoliko sporna. Gotovo pa je dejstvo, da smo simpozij s tako vsebinsko usmeritvijo potrebovali, še zlasti mednarodnega in z udeležbo znanstvenikov tistih dežel, v katerih je še nedolgo tega fašizem nastajal in se uresničeval.

V Zagrebu se je zbralo nekaj deset strokovnjakov s področja družboslovja, vse od politologov in sociologov do psihologov. Zbrali so se znanstveni in javni delavci iz Jugoslavije, Sovjetske zveze, ZRN, NDR, Italije, Romunije, Madžarske, Poljske, Čila in Luksemburga. V treh dneh je govorilo nad štirideset udeležencev, prireditelji pa so prejeli okoli šestdeset referatov. Slovenci smo bili zastopani s štirimi referenti Dušanom Bibrom, Rudijem Rizmanom, Antonom Beblerjem in Toneom Zornom. Prvi, znanstveni svetnik Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, je govoril o britanskih ocenah Stojadinovića in njegove politike, Rudi Rizman, asistent na ljubljanski fakulteti za sociologijo, politologijo in novinarstvo, o neofašizmu in meščanski družbeni misli, tretji, docent na isti fakulteti, je obdelal problematiko fašizma v Španiji, Tone Zorn, znanstveni sodelavec Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani pa je obravnaval neonacizem in njegove korenine na avstrijskem Koroškem. Simpozij je deloval v plenumu, čeprav so bile programirane tudi komisije, ki pa so zaradi tehničnih težav morale odpasti, gradivo oziroma pismeni referati simpozija pa naj bi izšli v posebni publikaciji. To je nekaj osnovnih podatkov o tehnični strani simpozija.

O vsebinski strani simpozija je pisati nekoliko težje. Čeprav so se prireditelji trudili, jim je organizacija večkrat uhajala iz rok. Organizacija sicer ni bistven del simpozija in je veliko bolj važna vsebina prebranih referatov, vendar moramo to pot reči, da so prav nekatere organizacijske težave vplivale na kvaliteto simpozija. Že takoj na začetku so udeleženci simpozija dobili del tez in seznam referatov tistih referentov, ki so jih poslali. Žal pa je za govorniškimi pultom nastopilo veliko več referentov, kot smo jih imeli priložnost spoznati iz predloženih tez, nekaterih napovedanih referatov pa sploh ni bilo. Časa je bilo iz dneva v dan manj, tako da so imeli govorniki zadnji dan le po največ deset minut časa za svoj prispevek. Seveda je bilo ob tem težko pričakovati, da bodo referenti lahko povedali kaj drugega kot kratko, praviloma nepolemično zastavljene povzetke in da resnejše diskusije o mnogih problemih, ki jih je simpozij vsaj navrgel, ni bilo. Očitno se bodo besede rektorja zagrebškega vseučilišča prof. dr. Predraga Vranickega, da upa, da bo simpozij dal tudi nekatere nove ocene fašizma in neofašizma, uresničile šele z objavo gradiva v knjižni obliki, kajti šele takrat bomo imeli pred seboj jasno sliko idej, tez in novih dognanj vseh sodelujočih na simpoziju.

Druge vsebinske pomanjkljivosti simpozija »Fašizem in neofašizem« niso mogli popraviti niti organizatorji, čeprav so gotovo vabili udeležence po tehtnem premisleku. Del prispevkov namreč res ni bil primeren za udeležbo na znanstvenem simpoziju. Ne samo, da so nekateri referenti obravnavali probleme, ki se naslovne tematike le dotikajo in so ob bistvenih vprašanjih delovali obrobno, temveč so njihovi prispevki učinkovali bolj kot prepričevanje udeležencev simpozija v pravilnost neke politike oziroma so govorniški oder uporabili za taktiziranje. Na drugi

strani pa so nekateri govorniki uporabili vsaj polovico svojega časa za prikaz dejstev, ki so znana takorekoč že iz srednješolskih učbenikov.

Sicer pa je bil zagrebški simpozij usmerjen predvsem v tri velike sklope vprašanj. Največ referatov je bilo posvečenih nemško-avstrijskemu nacionalsocializmu, drugi sklop italijanskemu fašizmu in tretji neofašizmu v razvitih kapitalističnih državah in Latinski Ameriki. Nekaj referatov je govorilo tudi o fašizmu in njegovih posameznih izraznih oblikah v Španiji, na Madžarskem, Portugalskem in v Romuniji.

Problematico fašizma v Italiji sta natančno analizirala prof. Paolo Alatri in prof. dr. Dragovan Šepić. Prvi v vseitalijanskem pomenu, drugi pa skozi prizmo dogajanj v Trstu in Julijski krajini. Za razliko od italijanskega fašizma, kateremu je bilo posvečeno manj referatov, je bil nacionalsocializem v referatih številčno bolje zastopan. Analiziranje njegovih korenov, delovanje in uspevanje, pa je bilo usmerjeno predvsem v dve smeri. Največ referatov se je dotikalo zelo zamotanega sklopa vprašanj, ki se vleče tudi v sedanost, namreč odnosa med fašističnimi (in neofašističnimi) ideologijami in kapitalom. O tej problematiki so med drugimi govorili akademik dr. Dušan Čalić iz Zagreba, Carlos Gonzales — Jakšič iz Čila in prof. dr. Vanja Sutlić iz Zagreba. Drugi del referatov pa se je ukvarjal z vprašanji nacionalizma, rasizma in šovinizma v nacistični ideologiji, torej »nacionalnega« dela nacionalsocializma, med njimi: dr. Wolfgang Ruge iz berlinske akademije znanosti in umetnosti (NDR), dr. Radovan Pavić iz Beograda, dr. Ralf Richter iz ZRN, dr. Joachim Petzold iz NDR in drugi. Pogrešali smo obravnavanje in kritično analiziranje drugega dela besede in smisla nacionalsocializma. Tudi kratka diskusija dr. Dj. Pribičevića iz Beograda v tej smeri ni izzvala pričakovanega odziva.

Vprašanja s področja neofašizma so bila največkrat obravnavana v primerjavi s fašizmom. Vsebinsko so se večinoma ustavljala ob relacijah, ki smo jih omenili že tudi pri referatih, ki so se nanašali na fašizem. Obravnavali so torej odnos med neofašističnimi in skrajno desnimi grupacijami in kapitalom oziroma multinacionalnimi družbami. Poleg že prej omenjenih referatov naj tu omenimo še vzhodnonemškega profesorja dr. Manfreda Weissbeckerja, sovjetsko predstavnico Eleno Modrskajo in prof. dr. Branka Pribičevića z beograjske fakultete političnih znanosti.

Govor o tej problematiki najbrž lahko sintetiziramo v ugotovitev, da sta prav veliki kapital in multinacionalne družbe osnovna faktorja pri obujanju fašizma in da brez njiju neofašizma v vseh njegovih oblikah in v takih razmerah gotovo ne bi bilo. Na drugi strani pa se je izkristaliziralo mnenje, da ne moremo enačiti fašizma in neofašizma, ki se je prilagodil modernim družbenim tokovom, prevzel nekaj terorističnoagresivnih elementov fašizma, ni pa več tako jasno in odločno usmerjen v teritorialna osvajanja.

Jugoslovanski del udeležencev je h kvaliteti znanstvenega simpozija mnogo doprinesel. Čeprav smo Jugoslovani svoje oblike fašizma razmeroma malo prikazali, pa sta bila referata o ustaštvu, ustaših (prispevek dr. Fikrete Jelić-Bukić iz Inštituta za povijest radničkog pokreta v Zagrebu) in ustaških zločinih (psihološka študija, napisana na podlagi ustaških pričevanj, ki jo je izdelal dr. Zvonimirović iz Zagreba) med najbolj privlačnimi. Prav tako kvaliteten pa je bil sklop referatov o KPJ in njenem odnosu do fašizma. Tu je omeniti vsaj referate direktorja Inštituta za povijest radničkog pokreta iz Zagreba Zlatka Čepa o Kominterni in fašizmu, Fabijana Trga, načelnika Vojno-istorijskega inštituta v Beogradu in Stanislave Koprivice-Oštričeve iz zagrebskega Inštituta za povijest radničkog pokreta, ki sta govorila o kontinuiteti antifašistične orientacije KPJ.

Tridnevni simpozij o fašizmu in neofašizmu je prinesel torej veliko referatov, misli in mnenj. Na samem simpoziju žal vse to ni bilo sintetizirano, pa tudi ne vsebinsko usmerjevano, kar bi gotovo prineslo delo v komisijah. Toda kljub zapisanim kritikam imamo lahko simpozij za uspel, saj je na mednarodni ravni govoril o problemih, ki so še danes zelo žgoči in aktualni. Če bo mednarodna komisija, ki so jo izbrali udeleženci simpozija, res uspela nadaljevati delo, ki ga je simpozij začel, bo to eden vidnih uspehov simpozija. Prizadevanje fakultete političnih nauk v Zagrebu pa bo brez dvoma poplačan še z izidom knjige gradiva, kar bo prva publikacija o fašizmu in neofašizmu, ki bo napisana interdisciplinarno.